

ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ВЪЗПИТАНИЕ В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА НА ДЕМОКРАТИЧЕСКИЯ СГОВОР (1923 – 1931)

Емил Спасов

Краят на Първата световна война бележи нов етап в политическото и културно развитие на българската държава. Продължителното участие на страната във войните (1912 – 1918 г.) и двете национални катастрофи внасят огромно напрежение в българското общество. Особено силна и болезнена е духовната депресия сред българската интелигенция. Поемайки вината и отговорността за националните погроми, политическият и интелектуален елит на България търси алтернативи за излизане от икономическата и духовна криза. Преодоляването на ескалиралото социално напрежение предполага сериозни промени в различни области на живота, включително и в образованието. В условията на следвоенната криза и под влиянието на различни фактори надделява алтернативата към радикално реформиране на образованието в посока на неговото масовизиране и професионализиране. Тази тенденция се откроява още по време на войните, но намира отчетлив израз в образователната политика на БЗНС. Промяната в управлението на страната,

осъществена с военния преврат на 9.VI.1923г., внася известни корекции в културно-просветната политика на българската държава. Усилията на управляващата коалиционна партия “Демократически сговор” се насочват главно върху необходимостта от качествено подобряване и усъвършенстване на образованието по западноевропейски образец. В програмната декларация на партията се предвиждат редица мерки за реализирането на посочената цел, по-важните от които са следните:

– издигане на образователното дело като средство за морално здравяване и култивиране на висши добродетели у младото поколение;

– създаване на условия за активизиране на ученическата самодейност и за формиране чувство на дълг към родители, общество, отечество и държава;

– издигане ролята на българското училище като водещ културно-възпитателен фактор;

– стабилизиране на учителската професия, подпомагане на тежкия и отговорен учителски труд чрез повишаване на учителските заплати

и защитата им от производителите на политическите страсти;

- организиране и провеждане на здравна просвета на населението (5)

От особено значение за осъществяването на декларираните намерения е, че за 8-годишното управление на Демократическия съговор на поста министър на народното просвещение се задържат двама видни политици: проф. Ал. Цанков - с три мандата и общо времетраене 3 години, 8 месеца и 9 дни, а Никола Найденов е на второ място след Георги Живков по продължителността на управленската си дейност в МНП - 4 години, 4 месеца и 11 дни. Нетипичното "дълго" времетраене на тяхното управление позволява и на двамата да балансират политиката си съобразно декларациите на своята партия и да коригират някои от апробираните решения. Възпитаници на реномирани западноевропейски университети, те отстояват решително прозападната ориентация на българската култура и образование. Управляващата партия предприема ефективни законодателни действия, целящи стабилизирането на българското образование в условията на следвоенната криза и издигането му на европейско ниво. Сред тях трябва да бъдат споменати следните по важни закони:

● Закон за изменение и допълнение на ЗНП (1924г.), който възстановява общообразователния

характер на българското училище и коригира някои слабости на ЗНП от 1921 г.;

● Закони за търговското, промишленото и земеделско образование, които уреждат положението на училищата, подведомствени на съответните министерства;

● Закон за кооперативен строеж на основни народни училища, чрез който МНП разрешава задоволително един от най-сложните проблеми на българското училище в следвоенния период - недостатъчен брой и неотговарящи на педагогическите и хигиенни изисквания училищни сгради;

● Закон за народните читалища - израз на традиционното за българската културна политика разбиране за голямата културна роля на българските читалища като огнища за просвета на широки слоеве от обществото;

● Закон за кинематографите - опит на МНП за използване възможностите на киното за упражняване на възпитателното въздействие върху подрастващата младеж;

● Закон за физическото възпитание на българската младеж, регламентиращ грижите на държавата за физическото развитие на подрастващите и внасящ координация в дейността на различните спортни организации.

През 1924 г. проф. Ал. Цанков прокарва пред Народното събрание свой Закон за народното просве-

щение, постановленията на който уреждат и общественото предучилищно възпитание (2). Законът "Цанков" запазва постановленията на ЗНП (1921 г.), според които детските училища са възлово структурно звено в системата на основното образование (чл. 25). Целта на детските училища е да "служат за развитието на децата чрез подходящи за възрастта игри, песни, ръчни занятия и беседи, а възрастовия обхват на децата остава между 5-7 навършени години (чл. 26). Детските училища се откриват и издържат от общините с разрешение на окръжния училищен съвет, а за градовете с повече от 20 хил. жители, както и за селищата със смесено население, където има народно училище, откриването им е задължително (чл. 27). При мотивирането на посочените постановления надделяват две основания, отговарящи на някои особености на следвоенния живот:

- промяната в социалната и стопанска структура на следвоенното общество поставят на дневен ред разширяването на системата на общественото предучилищно възпитание;

- целенасочено провежданата политика за укрепване на националното съзнание в районите със смесено население и бежанци (б. а. Известно е, че при управлението на Демократическия съговор в страната са настанени над 200 хил. бежанци) предполага използването на дет-

ските училища като средство "за овладяването на родния език и за тяхното родолюбиво приобщаване към историята на своя народ и към националните герои и победи на българския дух (3, 139).

Чл. 28 от ЗНП (1924 г.) урежда и положението на детските учителки, които са държавни служители и имат равни права с началните учителки. С допълнение на чл. 160 се регламентира и откриването към някои педагогически училища на курсове за подготовка на детски учителки, както и за учители за деца с проблеми в развитието си. Законодателят изрично подчертава, че към тези курсове се откриват образцови групи и класове.

Покровителственото отношение на държавата, изразено чрез образователното и законодателство и постепенното развитие на общественото предучилищно възпитание стимулират както интереса към него, така и популяризирането на модерни педагогически теории и идеи. Известно е, че нетрадиционните педагогически направления се изявяват значително още преди Първата световна война, ала основното им развитие протича през 20-те и 30-те години на XX в. (9). Именно в този период, съвпадащ с управлението на Демократическия съговор (1923 - 1931 г.), многообразието на нетрадиционните педагогически теории в Европа намира своето отражение в българската педаго-

гика. Идейната педагогическа сцена става все по-колоритна, наситена с разнообразни идеи и теории за възпитание и образование. От тях по-съществено значение за реформираното на българската педагогическа мисъл имат: немските педагогически теории, представени в трудовете на Г. Кершенщайнер, П. Наторп, П. Бергемен, В. Лай; прагматичната педагогика на Дж. Дюи; теориите на Е. Кей; М. Монтесори, О. Декроли, Е. Клапаред и др. "Българската педагогика бързо се открива към тях и развива нови постановки за съдържанието и организацията на общественото предучилищно възпитание" (3, 144).

Изпълнението на постановленията на ЗНП (1924 г.) и засиленият педагогически интерес към предучилищното възпитание водят до известно разширение на системата. Статистическите данни за периода 1923 – 1931г. показват, че в началото на учебната 1923 – 1931г. в страната съществуват 38 детски училища, обхващащи 1715 деца, а в края на управлението на Демократическия сговор (1931 г.) броят на детските училища нараства до 105, в които се възпитават 5688 деца (1; 8). Наблюдава се и увеличение в броя на детските учителки – от 38 през 1923 до 116 през 1931г. Разпределението на детските училища по окръзи показва, че те се откриват от по-заможните общини. Така например за периода 1923 – 1928г. в

София има 30 детски училища, докато в Софийски окръг не се открива нито едно детско училище. Без детски училища за посочения период остават големи окръзи като Кюстендилски, Плевенски и Гърновски. Както се вижда от посочените данни системата на общественото предучилищно възпитание все още не задоволява потребностите на обществото. Ето защо в периодическия педагогически печат постоянно се изтъква необходимостта от законодателни грижи за децата от предучилищна възраст. В най-общ план предложенията се насочват към допълнения или изменения на ЗНП (1924 г.), целящи легитимирането на общественото предучилищно възпитание пред новите социални условия. Трябва да се отбележи обаче, че повечето от предложенията се нереалистични, тъй като, от една страна, те не са съобразени с икономическото състояние и финансови възможности на държавата, а от друга – с развитието на предучилищното възпитание в европейски и световен мащаб. Все пак те ориентират и ангажират просветното ведомство към по-активна политика в предучилищния сектор. Открит остава и проблемът за учебно-материалната база, тъй като повечето от детските училища се помещават в сградите на първоначалните училища. Отчита се и необходимостта от материали и пособия за работа. Недос-

татъчен е и броят на специално подготвени детски педагози, независимо от постановленията на законите от 1921 и 1924 г. Известно е, че по време на войната и след нея единственото място у нас, където се подготвят детски учителки е курсът на Е. Кларк при американската детска градина в София. Обучението в курса се преустройва през 1925 г., когато М. Хаскел запознава курсистките с “метода на проектите”. Окончателното преустройство на работата в курса се извършва през 1929 г., когато Пенка Касабова се завръща от 2-годишна специализация в Америка и поема ръководството на градината. През същата учебна година със съдействието на МНП тя организира курс за подготовка на 66 детски учителки (4).

Анализът на състоянието на общественото предучилищно възпитание през изследвания период дава основание за следните изводи:

1. И при управлението на Демократическия сговор (1923 – 1931 г.) предучилищното възпитание е все още неразрешен социален и педагогически проблем;

2. 20-те и 30-те години на ХХ в. са решаващи за реформирането на българското педагогическо мислене. Тежките изпитания, пред които се изправени българската държава и народ, не сломяват обичта и грижите за детето;

3. Като основни предизвикателства пред бъдещите управленци се очертават подобряването на учебно-материалната база на детските училища и преди всичко подготовката на детски учители.

ЛИТЕРАТУРА

1. Доклади на Учебния комитет за състоянието на основното образование в Царство България. Училищен преглед, 1923 – 1931.
2. Закон за народното просвещение. Държавен вестник, бр.79, 1924.
3. Колев, Й. История на предучилищното възпитание в България. С., 1999.
4. Подготовката на учителските кадри у нас в миналото. Авт. кол. С., 1967.
5. Платформа на Демократическия сговор. ПЛ, 1923, с. 6–7.
6. Спасовски, Хр. Необходимост от законодателни грижи за децата от дошколска възраст. Българско училище, год. I, 1929, кн. IV, 305–308.
7. Стенографски дневници на ХХI и ХХII. ОНС. 1923 – 1931.
8. Цонков, Д. Развитие на основното образование в България 1878 – 1928. С., 1929, 147–150.
9. Цветанова – Чурукова, Л. Нетрадиционни педагогически подходи. С., 1994.